

el coneixement de la relació de l'intel·lectual i el poder i en el del procés de pensar el país, projectar-lo i construir-lo, en el context polític i intel·lectual del Modernisme i del Noucentisme, concretat en Antoni Gaudí, Jaume Massó i Torrents, Ramon D. Perés, Cebrià de Montoliu, Eugeni d'Ors, Josep Pijoan i Nicolau M. Rubió i Tudurí.

Altres aportacions també lligades a aquesta imbricació amb la societat són els seus articles periodístics de tema polític, cívic i literari i les edicions i antologies escolars i per a tots els públics, els estudis inclosos en diccionaris o les obres generals. Són de destacar l'*Antologia de contes modernistes* (1987), *El modernisme. Selecció de textos* (1988), per al seguiment de l'evolució ideològica i estètica d'un moviment divers, i l'*Antologia de la poesia modernista* (1990), reelaboració dels capítols escrits per a la ja esmentada *Història de la literatura catalana* dirigida per Joaquim Molas, que incloïa un extens capítol sobre l'«Escola mallorquina».

De les exposicions, és d'esmentar la darrera, «Joan Maragall, la paraula il·luminada», considerat com el punt d'inflexió decisiu de la «modernitat poètica», al qual dedicà un dels seus últims estudis publicats, «Joan Maragall: entorn de la seva poesia i de la poesia del seu temps», inclòs a *Maragall: textos i contextos* (2012), en el qual contrasta la poètica maragalliana amb els corrents literaris del seu temps i amb els emergents representats per poetes com Josep Carner o Carles Riba.

La convicció posada en la defensa dels valors literaris sòlids, convicció arrelada en el coneixement de la història de la literatura i en la lectura crítica, àmplia i profunda de les fonts i la bibliografia adients, ha permès a Jordi Castellanos construir una aposta canònica fonamentada, que vol obviar o relativitzar les modes reflexes, els interessos de clan, les vanitats estantisses i certs valors marginals, i defensar un programa cultural de construcció progressiva, decidida i ben armada que abasta el vessant docent, l'investigador i el d'alta divulgació, a través d'una multitud d'activitats que han incidit en les darreres generacions d'investigadors, de docents i d'estudiosos interessats en la història cultural i en la cultura viva del present per assegurar-ne el futur.

No és menor, entre aquestes activitats i col·laboracions, en què cal comptar la codirecció de la revista *Els Marges* els dos darrers decennis, la seva aportació a la difusió del teatre i a la seva dignificació, contribuint a crear instruments com l'Aula de Teatre de la Universitat Autònoma, o assessorant el Teatre Nacional de Catalunya (2004-2009), coincidint amb les preocupacions plantejades el 2004 en unes jornades de debat organitzades pel GELCC sobre el repertori teatral català, publicades sota el títol *Una tradició dolenta, maleïda o ignorada?* (2006).

Manuel JORBA
Institut d'Estudis Catalans
Universitat Autònoma de Barcelona

ÀNGEL MIFSUD CISCAR
(1954-2012)

Àngel Mifsud Ciscar va morir a Maó dia 22 de desembre de 2012. Havia nat el 10 de novembre de 1954 a Tavernes de la Valldigna (La Safor). Del País Valencià a l'illa de Menorca, la vida d'aquest intel·lectual molt estimat havia passat primer per la Universitat de València on es llicencià el 1979 en Filosofia i Lletres (secció de Geografia i Història). Començà a fer feina com a professor substituït a Catalunya el curs 1979-1980; durant dotze anys exercí la seva professió a l'IES Bruguers de Gavà, al Baix Llobregat. El 1982 aprovà les oposicions a professor agregat de batxillerat en l'assignatura de Llengua Catalana i Literatura. Durant el curs 1994-95 es traslladà a l'IES Joan Ramis i Ramis de Maó, on féu classes fins al curs 2004-05, en què va haver de demanar una comissió de serveis per malaltia, la qual li va permetre realitzar tasques relacionades amb l'institut, però fora

de la docència estricta. El 1997 accedí a la condició de catedràtic. Des del desembre de 2002 fins al gener de 2008 fou cap de la Secció de Llengua i Literatura de l'Institut Menorquí d'Estudis (IME).

El poeta Pere Gomila, en esmentar la figura professoral de Mifsud, n'ha escrit:

Crec que un dels millors elogis que es poden fer d'una persona és dir que ha estat el millor professor que s'ha tingut o que ha estat un dels pocs Mestres que s'han conegut. El deixeble que fa aquest reconeixement dóna fe d'un aprenentatge i d'una educació rebudes que han deixat en ell les arrels més profundes i un record inesborrable. I aquests són, justament, els elogis que d'Àngel Mifsud feien alguns dels seus exalumnes —avui professors— a l'hora de recordar el seu mestre; un home savi, brillant en les seves exposicions i anàlisis, de tracte cordial, amable, d'un profund humanisme i d'una gran bondat.

I referint-se a la biografia del seu company d'institut i de vida, Fina Salord hi observa tres etapes ubicades a tres espais de la nostra nació: el seu País Valencià natal, el Principat de Catalunya i Menorca. I és precisament aquesta tercera etapa vital de setze anys, «la que conté les altres dues i les transcendeix perquè significa l'eclosió, en forma de fruits madurs, de tot el que havia anant germinant i creixent com a projecte vital, un projecte que abraçava tant el seu ofici de viure, que diria Cesare Pavese, com el compromís cívic i cultural de qui se sentia guerrer fidel del seu poble». «Pelegrí per l'ampla pàtria de la llengua» —com diu al poema *Monòleg*—, s'havia sabut, per açò mateix, estadant d'una casa única, fos aquesta a la primigènia i eterna casa de Tavernes de la Vall-digna, a la Catalunya en què va afirmar la seva voluntat de ser professor i escriptor, o fos, definitivament, a Menorca en què els desigs es van convertir en realitats plenes:

És així que no he desistit / d'encertar la paraula / en sa justa dimensió: / afany del peregrinar per l'ampla pàtria / de la llengua, / limes ja –de fa temps– / tota ella. / Mots amb què donar noms lúcids a les coses: / els mamats als vergers del meu sud, / els que he après als cimals de Septentrió... / i ara els d'aquest tros de terra en l'ampla mar, / miracle que enlluerna el timoner, / que sap, / pels batecs de sa sang, / que no hi ha miratge.

I continua Fina Salord:

...Menorca, com ell sabia, no va ser cap miratge sinó l'espai de desplegament d'una maduresa, que convertia l'experiència anterior en aprenentatge, tal com ho afirma ell mateix en un poema del 1993, poc abans de fer de l'illa casa seva, que titula justament *I, enmig, l'aprenentatge*. La joia d'aquesta certesa troba la seva expressió en algunes de les *Tankes de l'arribada a Menorca* el juny de 1994: - *Que breu i petita, / l'illa! Però no tant que no hi / càpiguen bellesa, / i aquells cors que es facin grans, / enormes, per encabir-la.*

L'agost de 2007 va a l'Hospital Clínic de Barcelona, on se li instal·la un marcapassos cerebral a l'hipotàlem per combatre els efectes del Parkinson. Aquesta circumstància l'obliga a demanar una baixa laboral fins que, l'agost del 2009, la conselleria balear d'Educació li dóna la incapacitat total per a la professió d'ensenyant. Això no obstant, la seva feina no afluixa i, en la mesura de les seves possibilitats físiques, el trobarem exercint el seu compromís social i cultural des de Ciutadella, on residirà casat amb la també catedràtica de llengua catalana i literatura Josefina Salord Ripoll, filòloga molt lligada a les tasques de l'IME —el Consell Científic del qual ha presidit durant uns anys i del qual ara és gerent en la coordinació científica— i persona amb qui ha compartit inquietuds, esperances, treballs, amor i vida fins al final dels seus dies.

És, en darrer terme, aquesta fidelitat a la seva trajectòria la que el duu a participar activament, durant els darrers anys de la seua existència i desafiant sempre la seva progressiva malaltia, en diferents fòrums institucionals i associatius on era requerit més enllà de l'àmbit acadèmic, com seria el cas del Consell de la Infància de l'ajuntament de Ciutadella o la mateixa Associació Menorquina de

Parkinson. N'Àngel, que no es reconeixia com a home d'acció, volgué ser, sobretot, professor de llengua catalana i escriptor. Del professor, en són el millor testimoni els qui se'n reclamen deixebles. De l'escriptor, en parla una important obra, impresa i més en part inèdita. Ja plenament inserit a l'illa, la seva vinculació a l'IME i a la Societat Historicoarqueològica Martí Bella l'empenyen a una important tasca d'edició de textos i d'investigació, que es concreta en treballs que apareixen a publicacions com la «Revista de Menorca», «Randa», l'«Anuari Verdager», «Lluc», etc. Pere Gomila hi afegix:

A més, el lector constant i exigent que era el converteix en un crític literari que mira de desentrellar, des de la pròpia experiència d'escriptor, els secrets de l'escriptura d'altri. Però segurament, per damunt de tot, s'imposa la seva condició de poeta, de poeta que se sap i que es vol dins la vida, de poeta que escriu des dels referents i el mestratge de la gran poesia catalana i universal. D'aquí la paradoxa que, exigent i discret com era, només compartís els seus poemes amb els seus destinataris o respongués a la crida pública dels qui els hi demanaven, fossin aquests, entre d'altres, el fotògraf Toni Vidal o els organitzadors del recitals estivals d'Illanvers,

que es celebren cada any el mes d'agost a Menorca.

L'historiador i periodista Miquel A. Limon, amic personal de n'Àngel, l'ha definit encertadament com a un personatge polièdric, creador «d'una obra en osmosi que ens parla de la història cultural menorquina».

En efecte, a les facetes ja esmentades de professor, crític literari i poeta, hem de sumar-hi la seva tasca com a lingüista i filòleg de llengua catalana amb especial atenció a la sociolingüística, història de la llengua, toponímia i onomàstica, gramàtica i lexicografia, i també la seua dedicació a l'edició de bibliografia menorquina i prologuista de llibres nous, conferenciant de temàtica múltiple, articulista amb potent capacitat d'anàlisi i valoració de la societat i la política del nostres dies. En suma, un intel·lectual i un humanista. L'apassionava el coneixement i li agradava escriure. Tot i que va ser un bon poeta, ell no se'n considerava perquè, deia, “un poeta és aquell que té un neguit constant, quotidià, d'expressar-se; i jo m'exprés, amb la paraula, sovint, però també amb els pinzells, de vegades.

Fou un home de molta sensibilitat que, més enllà de la poesia i la pintura, també es va expressar, com he dit, en el compromís social i polític.

Filòleg i lingüista

L'amor a la llengua pròpia és indestriable de tota la feina intel·lectual de Mifsud. És el camp que més va treballar i on segurament hi ha donat els millors fruits, car partia d'una formació lingüística excel·lent, que es manifestava en el rigor i la pulcritud dels seus treballs.

En toponímia i onomàstica, esmentem la revisió de la tesi doctoral de Lluís Casanovas Marquès, *Toponímia de Menorca* (1952), que Mifsud realitzà en la perspectiva d'una propera publicació, que, tanmateix, a l'hora d'ara encara no s'ha materialitzat. En «El llinatge *Salort / Salord* una hipòtesi etimològica», dins *Randa*, núm. 56, 2006, p. 123-128, apunta la solució etimològica “sol ortus” amb dissimilació de la vocal pretònica per explicar l'origen d'aquest llinatge. Amb Joan PONS MOLL va publicar «Deià, un topònim fantasma a Menorca», a la *Revista de Menorca*, 1997, (I, p. 141-146). Aprofita també el diari d'una «Volta a l'illa en barca» per fixar-se en les referències toponímiques que hi surten.

Participà en la publicació de les obres completes de l'il·lustrat maonès Antoni Febrer i Cardona, una iniciativa conjunta de l'IME, l'Institut d'Estudis Catalans i Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Com a historiador de la llengua catalana ens ha mostrat la deriva de l'ús del català a

Menorca des del segle XVIII ençà a partir de la ideologia lingüística continguda en les obres gramaticals i lexicogràfiques del mateix Febrer i Cardona, i de Joan Soler i Siquier, Jaume Ferrer i Parpal, Josep Hospitaler i Joan Benejam Vives: «Menorca: quatre projectes per a la llengua en els tres darrers tombants de segle», dins *Anuari Verdaguer 15 — 2007* [Eumo Editorial / Societat Verdaguer / Càtedra Verdaguer d'estudis literaris de la Universitat de Vic, p. 355-371] i «La proposta lingüística de Ferrer i Parpal: un tren en via morta a la Menorca del XIX», dins *Randa*, núm. 45, [Curial edicions catalanes, Barcelona, 2000, p. 97-120].

També treballà la sociolingüística en estudis sobre l'ús de la llengua tals com «Menorca i la llengua: un missatge en un bòtil», *Lluc*, núm. 795-796 de novembre-desembre [Palma, 1996-97, p. 23-27], on adverteix que si sobre una base demogràfica de catalanoparlants bona es podia edificar un futur de convivència vehiculat pel català, calia, tanmateix, treballar per evitar la diglòssia i la substitució lingüística que eren i són una amenaça real. Tres anys més tard, en la cloenda de l'àmbit de llengua i socialització de l'Eurocongrés, que es celebrà a Menorca, en l'exposició «L'estat actual de la socialització de les llengües europees minoritàries» Mifsud participà al costat de Vicent Pitarch i Francesc Vallverdú amb la ponència «La normalització o com deixar Sísif en pau». A mesura que avança la primera dècada del segle XXI, i per mor de l'allau immigratòria que pateixen les illes Balears i els avatars polítics del govern autonòmic, ja no veurà les coses amb igual optimisme, i així ho explicarà en diferents fòrums de debat i conferències (*Llengua, convivència i comunicació*; Ferreries, 2001). No puc estar-me de pensar com viuria n'Àngel l'ofensiva “per terra, mar i aire” que rep avui l'ensenyament del català a les Illes, ell que havia posat en l'educació l'esperança d'assolir la normalitat. Un bon resum de com veia la situació de la llengua a Menorca es troba en les respostes que va donar a les trenta-quatre preguntes del qüestionari que preparà Ines Hubmaier sobre «La posición del catalán en Menorca» dins HUBMAIER, Ines, *Die sprachliche Normalisierung des Katalanischen auf Menorca* [Praesens Verlag, Viena 2010, p. 139-144].

Prologuista, editor, conferenciant

Àngel Mifsud despleguà una tasca intel·lectual incansable acceptant amb gran generositat de prologar, presentar i ressenyar nombrosos textos. Malgrat la varietat d'aquestes aportacions, que feia amb la modèstia que el caracteritzava, serà aquí on trobarem molt del millor Mifsud:

- Pròleg-estudi introductori a BENEJAM, Joan: *Vocabulario menorquín-castellano*, edició facsímil de la de 1885, Edicions Nura, Ciutadella, 2000.
- Pròleg-estudi introductori a SOLER I SIQUIER, Juli: *Exposición de lo estado actual de la agricultura en la isla de Menorca*, edició facsímil de la de 1857, Edicions Nura, Ciutadella, 2002.
- Pròleg a LIMÓN PONS, Miquel Àngel: *Josep Pla i Menorca. Els cants de sirena d'un illòman*. Institut Menorquí d'Estudis (IME), Col. Cova de pala, núm. 17, Maó, 2003.
- Selecció i pròleg de l'*Antologia catalana, de Gumersind Riera (1909-1990)*. IME, Col. Petit Format, 21, 2008.
- Amb LÓPEZ CASASNOVAS, Joan Francesc, va fer la selecció i l'estudi introductori de 2002, *una antologia de joves poetes menorquins*, IME, Col. Xibau, núm. 10, Menorca, 2002.
- Presentacions de textos lingüístics i literaris: *Homus*, de Dani Bagur; *Lluna d'octubre*, d'Antoni Moll (17-04-1996); Antoni Febrer i Cardona, un humanista il·lustrat a Menorca (1761-1841), de Maria Paredes (octubre de 1996); *El paradís de les paraules*, de Josep Piera (Ciutadella, 16-04-2004); *Els ocells morts: la innocència i l'enyor*, de Gumersind Gomila (a l'IEC, 8-06-2006); *Eclipsi*, d'Esperança Camps (Ciutadella, 19-04-2007); *Llibre d'arribades*, de Jordi Boladeras (Barcelona, Espai Mallorca, 31-05-2007); *Entre dues espases*, de Margarita Ballester (Ateneu de Maó, 5-03-2005); etc.

Ressenyes de llibres a diferents publicacions periòdiques: «Una societat mèdica a la Menorca

britànica: una recerca sobre el poder en la penombra», de Josep M. Vidal Hernández (1998); «Riu-re, aprendre, paladejar dues llengües...», sobre els *Entremesos* de Vicenç Albertí (1998); «Iorgos F. Pieridis. Històries de Xipre, històries d'arreu» (*Lluc*, 850, març-abril, 2006); «D'amnèsies i cornuts: una narrativa fresca» (*Lluc*, 854, nov.-des.2006); «Ruptura i tradició: l'aposta narrativa de Joan Pons» (*Lluc*, 856, març-abril, 2007); etc. La relació podria ser, òbviament, més llarga.

Pel que fa a estudis de crítica literària, hem de referir-nos, si més no, als que ens ha deixat sobre poetes com Margarita Ballester «*L'infant i la mort: saviesa, sensibilitat i ofici*» (*Revista de Menorca*, 1998) o «Gumersind Riera: cronologia, poètica i llengua literària» (*Estudis Balearics*, 100/101; novembre 2010/abril 2011; p. 59-67). Però sobretot excel·leix un treball inèdit entorn als dietaris «El vel de Maia», «A flor d'oblit» i «L'aroma d'arç», de Marià Manent (*Marià Manent: mosaic d'un dietari*), només en part publicat a Maó, després d'una conferència a l'Ateneu maonès («Marià Manent, dietarista», *Revista de Menorca* juny 2001; p. 187-201). Hi demostra un coneixement profund d'aquesta obra literària i una gran sensibilitat que aconsegueix transmetre al lector. Margarita Ballester, en referir-se a la passió que Mifsud sentia per Manent, l'explica com a una mena d' "efecte Dorian Gray" i és que el retrat de Manent —«una vida dedicada a la contemplació d'un món hostil que es transforma en habitable gràcies a una poètica»— acaba reflectint el de n'Àngel. Així mateix, el seu criteri i els seus coneixements literaris es fan palesos en l'edició de l'antologia de poetes menorquins joves, suara esmentada.

Historiador i assagista polític

Un llibre miscel·lani sobre la seva terra nadiua, la contrada de la Vall digna (La Safor), titulat *La Vall i el temps* (1994), roman inèdit. Com a analista polític i historiador contemporani ha publicat «Cronocollage de la Transició», dins BAGUR, Joel i Díez, Xavier (coord.): *La gran desil·lusió. Una visió crítica de la Transició als Països Catalans*», [Col. Argumenta, núm. 2, El cep i la nansa edicions, Vilanova i la Geltrú, 2005], assaig en què aconsegueix de fer entenedor, a partir de les diferents visions donades pels estudiosos, quines foren les forces actuants durant el període, així com les relacions que mantingueren entre elles a mesura que anà evolucionant el procés. Altres treballs dins la mateixa temàtica contemporània són *I malgrat tot, encara som aquí*, dins Damià PONS (ed.): *Països Catalans, en plural*. [Col. Els llibres de Pròsper, núm. 5, Editorial Moll, Palma de Mallorca, 2005, p. 495-507]; *Reflexions disperses*, dins CARRIÓ, Marta i altres (coordinació), *El nacionalisme progressista a les Illes Balears*, [Coneixements, realitats i perspectives núm. 6., edició de la Fundació Emili Darder i Edicions Documenta Balear, Illes Balears, 2010, p. 113-115], i *El PSM dins la dinàmica electoral menorquina: una aproximació*, [Partit Socialista de Menorca (PSM), Eines per al debat, 4, s/d].

Una vintena d'articles publicats a l'espai «Mirador nacionalista» del diari Menorca durant els anys 2003 al 2009 mostren a les clares el seu pensament nacional i democràtic, expressat amb valentia, concreció i sempre amb qualitat didàctica. La democràcia, dirà, juga a favor nostre: practiquem-la, doncs, que no ens farà mal, ans ha d'afavorir la convivència com a valor en la defensa de les llibertats nacionals.

Així mateix, edità i escrigué l'estudi introductori de la *Vida popular del metge Francesc Camps d'Albranca*, IME, [Col. Petit format núm. 8, Maó, 1999. Segona edició, corregida i completada amb la segona part de la vida del metge, dedicada a l'etapa d'estudiant a Barcelona. *Ídem* 2009], una biografia del metge, folklorista i intel·lectual escrita per Maria Dolors Camps Riudavets, filla del personatge. També féu l'edició i estudi introductori de la *Relación de la vida y hechos de yo, el capitán Miguel Solveras, oriundo de esta ciudad de Ciudadela de la isla de Menorca*, [Publicacions des Born, núm. 12, Ciutadella, 2002].

Poeta

El gruix de l'obra poètica d'Àngel Mifsud roman inèdita. Quan se'l demanava per la seva poesia, responia:

La poesia vol densitat. La meua poètica vol moure's en dues coordenades: la primera, parlar sobre l'ample oceà que és l'experiència humana; i la segona —que té dos vessants—, expressar aquesta experiència amb la forma més ajustada i bella possible, i d'una manera que sigui accessible a un lector mitjà. Accessible amb un cert esforç —és clar—, perquè sense artifici no hi ha poesia.

La seva és, doncs, una poesia d'una temàtica diversa que s'expressa per mitjà de les experiències humanes més íntimes, però que no defuig les problemàtiques del col·lectiu humà (consciència social i nacional, unitat del català, els prejudicis lingüístics...). Al costat de la influència del noucentisme i de la poesia catalana de tots els temps, en la poesia de n'Àngel hi ha també una forta petja dels clàssics grecollatins, sense defugir, de vegades, l'humor i la ironia, marques de la seva intel·ligència.

Ultra l'escriptura poètica dels *Dietaris* (el primer és de 1973-76, altres arriben fins a 2012) i les traduccions de poetes gallecs i portuguesos moderns i contemporanis —*Una porta oberta a l'altra mar*, 1992— (trenta-vuit poemes), compta amb dos reculls primerencs: *Benicarló 27* —pta. 22 i *Dietari poètic*, 1987. Ambdós mostren la influència de poetes com Espriu, Rosselló-Pòrcel, Pere Quart, V. Andrés Estellés..., i esdevenen el testimoniatge d'un jo i d'una època cercant també de fixar en la memòria personal la seva aventura vital.

L'obra poètica publicada es troba recollida en toms col·lectius: *Menorca tot just ahir* (1999), *Roques de Menorca* (2005) i *Vestits de ceba* (2012), d'Antoni Vidal Miquel, acompanyant fotografies de l'autor; *Quatre postals sense destinatari* (2004) i *Tots els éssers. Poetes de Menorca pels drets humans* (2007), editats per Amnistia Internacional. Participà en dues ocasions al recital *Illanvers* (2006 i 2012).

Amable, de tracte exquisit, discret, civilitzadíssim, just semblava que en la seva persona es fes present l'ideal renaixentista exposat per Baldassare Castiglione a *Il Cortegiano*: es valia de la seva formació en els clàssics, no alçava la veu, sincer i exigent; cavaller fonamentat en valors humans autèntics; maldava sempre per respectar els altres; planer i natural sense caure mai en la vulgaritat. Un home generós i savi.

Joan F. LÓPEZ CASASNOVAS
Institut d'Estudis Catalans

ANSCARI MANUEL MUNDÓ I MARCET. BREU SEMBLANÇA.¹
(1923-2012)

El Dr. Anscari Manuel Mundó i Marcet va ser catedràtic de Paleografia i Diplomàtica de la Universitat Autònoma de Barcelona, però també ho hauria pogut ser d'una bona colla d'altres disciplines que configuren les distintes branques de l'arbre de la ciència, tant més inabastable com més ramificat. I és que la seva curiositat intel·lectual, malgrat l'especialització en la història de la cultura de l'Edat mitjana, no s'aturava davant altres inquietuds. La patristica, la litúrgia, la història del monaquisme, la història de l'Església i de Catalunya també foren temes que gaudiren de la seva

1. Aquest text fou llegit a l'Acte en memòria del Dr. A. M. Mundó i Marcet, organitzat per la Societat Catalana de Musicologia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, el 21 de febrer de 2013.